

Uholdbart fra Listhaug

Av Ann-Magrit Austenå, NOAS, Gunner Ekeløve-Slydal, Den norske Helsingforskomitè, Rune Berglund Steen, Antirasistisk Senter og Guro Fiskvik Åsbø, Jussbuss

Regjeringen har gitt UDI i oppdrag å granske flere saker for tilbakekall av statsborgerskap. Beslutninger fra UDI og UNE om tilbakekall av statsborgerskap etter lang tid, vekker sterke reaksjoner. Mens stortingsflertallet ønsker at statsborgerskap bare skal kunne tilbakekalles ved dom, forsøker regjeringen å skjønne alternative.

Innvandrings- og integreringsminister Sylvi Listhaugs skriver i brev av 20. og 23. februar til Kommunal- og forvaltningskomiteen at dagens prosess ved tilbakekall er god, og at påkrevd domstolsbehandling vil ha uante konsekvenser. Dette er vi uenige i.

Det er korrekt at domstolene ikke sitter på samme spesialkompetanse som Utlendingsdirektoratet (UDI) og Utlendingsnemnda (UNE). Men i en rettssak er det partene som har ansvaret for å opplyse saken. Det vil her være staten som går til sak mot, i alle fall inntil saken er avgjort, sin egen borger. Statens representant innhenter da på vanlig måte den informasjonen som vil være relevant i den enkelte saken. Dette må utlendingsmyndighetene bidra med. Poenget er bare at etter det nye forslaget så er det en domstol, som er en uavhengig instans, som skal ta selve avgjørelsen.

Dersom Stortinget lander på et av de foreslåtte alternativene til direkte domstolsbehandling med fri rettshjelp, vil avgjørelsen fra UDI/UNE allikevel kunne tilsidesettes av domstolene. Dette er saker som er så viktige for den enkelte, at de aller fleste tilbakekallsvedtak trolig vil ankes videre til domstolene. Man ender da opp med samme resultat som ved påkrevd domstolsbehandling, bare etter lengre tid og med flere ressurser brukt.

Listhaug mener at hensynet til kontradiksjon i dag ivaretas gjennom regler om forhåndsvarsling. Men et skiftelig forhåndsvarsel fra forvaltningen gir langt fra de samme mulighetene til kontradiksjon som en muntlig domstolsbehandling. En forutsetning for overhode å kunne gi tilsvar på et forhåndsvarsel, er at man mottar forhåndsvarselet i rimelig tid før svarfristen, og at vedkommende faktisk forstår innholdet i brevet. Listhaug framhever også nemndsmøter i UNE som avlastende for problemet med kontradiksjon. Men hun nevner ikke hvor sjeldent nemndsmøter og personlig oppmøte faktisk blir benyttet.

Listhaugs argument om at forvaltningen også foretar en rekke andre inngripende vedtak er fåfengt. Hele denne debatten handler om at avgjørelsene om tilbakekall er så inngripende at et enkeltvedtak ikke gir en tilstrekkelig rettsikker prosess. Å påpeke at andre områder også har en mindre rettsikker

behandling, endrer ikke på dette. Å si at reglene er slik i dag, og at man må forholde seg til det, blir det samme som å si at man ikke er lydhør for at samfunnet krever en endring.

Videre har Listhaug bekymret seg for at domstolene skal få drive statsborgerpolitikk. Dette er en ubegrunnet frykt. Tilbakekall er avgjørelser som bør treffes på bakgrunn av en konkret vurdering i hver enkeltsak. Politiske vurderinger skal ikke spille inn. De materielle reglene må i utgangspunktet være så klare at en domstol vil kunne treffe en avgjørelse ut fra de vilkår lovgiver har oppstilt. Et eksempel på slike klargjorte regler vil være lovfestede og spesifiserte krav til en forholdsmessighetsvurdering.

Foreldelsesfrist vil konkretisere forholdsmessigheten

I debatten er det kommet forslag om at det må være et klart uttrykt krav om at alle vedtak om å tilbakekalle statsborgerskap må bygge på en reell vurdering av om et så drastisk tiltak er forholdsmessig i den enkelte sak. Dette er svært positivt. Flere har imidlertid gitt uttrykk for at dette vil fjerne behovet for en foreldelsesfrist. Det man da overser er at en foreldelsesfrist vil fungere som en konkretisering av forholdsmessighetsvurderingen.

Etter en viss tid vil tilbakekall i alle tilfeller være uforholdsmessig. Konsekvensene blir for store. Dersom politikerne ikke bestemmer seg for når dette tidspunktet inntreffer, vil domstolene måtte ta stilling til det. En faktisk foreldelsesfrist vil da i praksis utvikles av domstolene, mens politikerne har sagt fra seg muligheten til å påvirke denne. Hvis politikerne er redde for rettsliggjøring, bør de heller selv definere et fast holdepunkt.

Et hensyn bak foreldelsesfrister ellers i lovgivningen er at man som enkeltperson skal kunne avklare sin rettsstilling. Vi opplever at også personer som ikke har gjort noe galt blir usikre på sine rettigheter. Denne usikkerheten er begrunnet så lenge myndigheten til tilbakekall forblir uten faste rammer for skjønnet. Dette fremmer ikke god integrering.

Domstolene må foreta forholdsmessighetsvurderingen

Innvandrings- og integreringsministeren tar feil når hun hevder at domstolene ikke er bedre egnet enn forvaltningen til å vurdere forholdsmessigheten av tilbakekall. Vi opplever at behandlingen i forvaltningen er nokså skjematisk. Avgjørelsene baseres ofte på egenutviklet praksis, hvor det dras paralleller mellom likeartede tilfeller heller enn å gå i detalj på alle forhold i den aktuelle saken.

En domstol er ikke like tilbøyelig til å utvikle en skjematisk holdning. Domstolene behandler mange helt ulike typer saker. Bevisføringen er muntlig og partene har rett til å føre egne argumenter, så vel som å imøtegå motpartens. Både staten og borgeren har rett til å få sine sider av saken hørt.

Domstolene er dessuten adskilt fra direkte politisk påvirkning fra regjeringen.

Norge har en folkerettslig forpliktelse til å vurdere konsekvensene av å tilbakekalle statsborgerskap nøye. Ofte fører tilbakekall til at den det rammer blir statsløs. Blant annet av denne grunn bør det bare skje unntaksvis og etter en fullt ut rettsikker prosess. Derfor bør domstolene overta disse sakene.